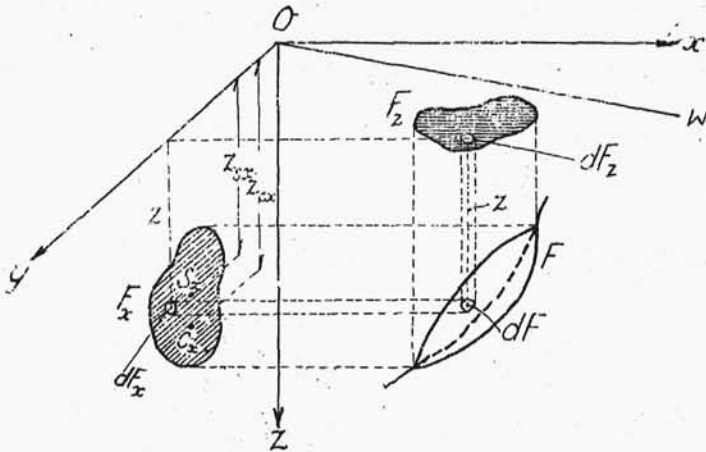

dzie ten sam, co poprzednio. Parcie wypadkowe będzie równe ciężarowi cieczy zawartej w bryle A, A', B, B' , przy czym h jest różnicą poziomów cieczy z prawej i lewej strony ściany AB .

55. PARCIĘ CIECZY NA POWIERZCHNIĘ KRZYWĄ.

Niech będzie zadana dowolna powierzchnia krzywa o polu F , stanowiąca, przypuśćmy, część ścianki naczynia, napełnionego cieczą /rys.25/. Znaleźć parcie cieczy na pole F . - Osi współrzędnych przyjmiemy, jak zwykle: x i y niech będą w płaszczyźnie poziomej, leżącej na swobodnej powierzchni cieczy, oś Z niech będzie pionowa, zwrócona w dół.

rys.25.

Obierzmy którykolwiek element dF na danej po-

wierzchni F . Niech element ten znajduje się na głębokości Z pod swobodną powierzchnią. Ciśnienie cieczy w tym miejscu, gdzie się znajduje element dF , niech będzie p . Ciśnienie to jest normalne do elementu dF i zwrócone od cieczy na zewnątrz.

Parcie na obrany element $= dP = p \cdot dF$, również jest do elementu normalne. Obierzmy inny element na powierzchni F ; otrzymamy dla niego parcie, na ogół mówiąc, nie tylko innej wartości, lecz i innego kierunku. Jeśli znajdziemy w ten sposób parcia na wszystkie elementy, wchodzące w skład powierzchni F , otrzymamy układ elementarnych parć o różnych kierunkach. Taki układ nie da się sprowadzić, ogólnie mówiąc, do jednej wypadkowej, lecz do dwóch sił mijających się, lub do jednej siły i pary sił. Zatem w danym przypadku nie zawsze można będzie mówić o wypadkowej parć elementarnych, ani też o środku parcia.

56. Określmy jednak bliżej działanie od strony cieczy na powierzchnię F . Powiedzieliśmy już, że na dowolny element dF , wzięty na głębokości Z pod swobodną powierzchnią, działa elementarne parcie

$$dP = p dF.$$

Ponieważ poszczególne parcia elementarne są różnych kierunków, więc możnaby je dodawać geometrycznie.

Byłoby to jednak postępowanie zawiłe i nie zawsze prowadzące w ogólnym przypadku do wyniku praktycznego.

Dogońniej będzie uskutecznić dodawanie elementarnych różnokierunkowych parć w sposób następujący:

Każde elementarne parcie rozłożymy na trzy kierunki: równoległe do osi ox, oy, oz /rys.25/ i dopiero wtedy składowe jednokierunkowe dodamy; otrzymamy wówczas trzy wypadkowe równoległe odpowiednio do osi współrzędnych. Z tych trzech wypadkowych będzie łatwiej poznać działanie cieczy na powierzchnię.

Tą właśnie drogą postąpimy.

Elementarne parcie, jak widzieliśmy, $dP = p dF$.
Ponieważ $p = p_a + \gamma z$, więc $dP = (p_a + \gamma z) \cdot dF$.

Rozłożmy to parcie w kierunku trzech osi, oznaczając jego rzuty przez dP_x, dP_y, dP_z ; otrzymamy:
w kierunku osi $x \dots dP_x = (p_a + \gamma z) \cdot dF \cdot \cos(p, x)$

w kierunku osi $y \dots dF_y^p = (p_\alpha + \gamma z) dF \cdot \cos(p, y)$

" " " $z \dots dF_z^p = (p_\alpha + \gamma z) dF \cdot \cos(p, z)$

Kąt utworzony przez kierunek ciśnienia p i przez oś x jest ten sam, co i kąt, mierzący pochylenie płaszczyzny prostopadłej do kierunku p , a więc elementu dF i płaszczyzny prostopadłej do osi x , a więc płaszczyzny yOz , co oznaczymy

$$\angle(p, x) = \angle(dF, yOz)$$

w podobny sposób otrzymamy, że

$$\angle(p, y) = \angle(dF, xOz)$$

oraz

$$\angle(p, z) = \angle(dF, xOy)$$

Wówczas

$$dF_x^p = (p_\alpha + \gamma z) dF \cdot \cos(dF, yOz)$$

$$dF_y^p = (p_\alpha + \gamma z) dF \cdot \cos(dF, xOz)$$

$$dF_z^p = (p_\alpha + \gamma z) dF \cdot \cos(dF, xOy)$$

Dostrzegamy, że $dF \cdot \cos(dF, yOz)$ jest rzutem dF na płaszczyznę yOz , prostopadłą do osi x ; możemy więc oznaczyć:

$$dF \cdot \cos(dF, yOz) = dF_x$$

w podobny sposób $dF \cdot \cos(dF, xOz) = dF_y$

$$dF \cdot \cos(dF, xOy) = dF_z$$

Wtedy

$$\begin{aligned} dP_x &= (p_a + \gamma z) dF_x \\ dP_y &= (p_a + \gamma z) dF_y \\ dP_z &= (p_a + \gamma z) dF_z \end{aligned}$$

57. Znajdźmy rzuty parć elementarnych na wszystkie elementy, tworzące powierzchnię F , na oś x i dodajmy je; otrzymamy wypadkową rzutów równoległych do osi x :

$$P_x = \int_F (p_a + \gamma z) dF_x = \int_F p_a dF_x + \int_F \gamma z dF_x = p_a F_x + \gamma \int_F z dF_x$$

gdzie F_x jest rzutem powierzchni F na płaszczyznę yOz .

W ostatnim wyrazie $\int_F z dF_x$ jest sumą momentów rzutów elementarnych pól dF na płaszczyznę yOz względem osi y . Jeśli przez z_{sx} oznaczmy odległość środka ciężkości rzutu pola F_x od swobodnej powierzchni, wtedy możemy napisać, że

Wówczas

$$\int_F z dF_x = F_x \cdot z_{sx} .$$

$$P_x = p_a F_x + \gamma F_x \cdot z_{sx} \quad /17/$$

Gdybyśmy w ten sam sposób postępowali z rzutami elementarnych parć w kierunku osi y , otrzymalibyśmy podobny wynik:

$$P_y = p_a F_y + \gamma F_y \cdot z_{sy} \quad /18/$$

Dostrzeżemy łatwo, że kształt wzoru na oznaczenie rzutu parcia wypadkowego pozostanie taki sam jakakolwiek będzie oś, względem której szukamy rzutu, byleby oś ta była w płaszczyźnie poziomej. Jeżeli obierzemy jakąkolwiek oś W w płaszczyźnie poziomej, /rys.25/, wówczas i dla tej osi otrzymamy, zachowując poprzednie znakowanie:

$$P_W = p_a \cdot F_W + \gamma \cdot F_W \cdot z_{SW} \quad /19/$$

Na zasadzie tych wzorów wypowiemy twierdzenie: rzut parcia cieczy na dowolną powierzchnię w kierunku jakiegokolwiek OSI POZIOMEJ jest równy ciśnieniu zewnętrznemu na rzut ciśnionego pola na płaszczyznę prostopadłą do obranej osi, zwiększonemu o ciężar słupa cieczy, którego podstawą jest wspomniany rzut, a wysokością odległość środka ciężkości tego rzutu od swobodnej powierzchni.

Łatwo zastosować powyższe wzory do przypadku,

kiedy na zadaną powierzchnię od zewnątrz działa ciśnienie, naprz. p_0 . Wtedy:

$$P_w = (p_a - p_0) F_w + \gamma F_w Z_{sw} \quad /19a/$$

albo też w przypadku, z którym spotykać się będziemy bardzo często, kiedy $p_a = p_0$, wówczas:

$$P_w = \gamma F_w Z_{sw} \quad /19b/$$

58. Z przebiegu powyższego rozumowania wynika, że miejsce punktu, w którym rzut wypadkowej P_x , P_y , czy P_w przetnie płaszczyznę prostopadłą do osi x lub y , czy też do osi Z znajdziemy w taki sam sposób, jak to robiliśmy przy odnajdywaniu środka ciśnienia na pole płaskie, w danym razie pionowe. Uskuteczmy to na podstawie wzorów /15/, /15a/, /15b/ oraz /16/, /16a/ lub /16b/.

Naprz. niech trzeba będzie znaleźć punkt, w którym rzut wypadkowego parcia P_x przetnie rzut pola F_x ; dajmy na to w przypadku, kiedy $p_a = p_0$

Korzystamy z wzoru /15b/:

$$\zeta_c = \zeta_s + \frac{J_{\eta_0}}{F \cdot \zeta_s},$$

w którym należy przyjąć: $\zeta_c = Z_{cx}$; $\zeta_s = Z_{sx}$; J_{η_0} = mom. bezwładn. pola F_x względem osi równoległej do y , przechodzącej przez S_x ; $F = F_x$.

/Rys.26/. Zatem znajdziemy Z_{cx} z wzoru

$$Z_{cx} = Z_{sx} + \frac{J_{\rho 0}}{F_x \cdot Z_{sx}}$$

To jest jedna współrzędna punktu C_x ; drugą znajdziemy z wzoru /16b/:

$$\rho_c = \frac{J_z \rho}{F \cdot Z_s},$$

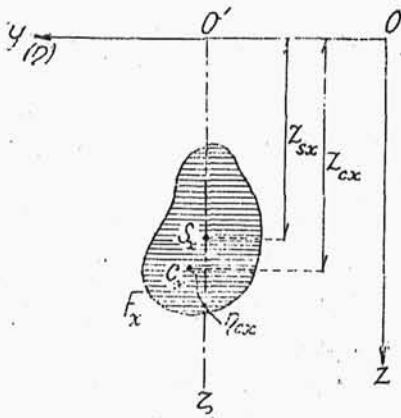
w którym trzeba przyjąć:

$$\rho_c = \rho_{cx}, \quad F = F_x, \quad Z_s = Z_{sx}$$

Zatem z wzoru:

$$\rho_{cx} = \frac{J_z \rho}{F_x \cdot Z_{sx}}.$$

Przy tym należy pamiętać, że oś ζ przechodzi przez środek ciężkości S_x pola F_x i że wobec tego

rys.26.

$J_z \rho$ jest momentem odśrodkowym pola F_x względem osi $y\zeta$.

W przypadkach, kiedy ρ_a samo lub ρ_a i ρ_b istnieją, należy stosować z podobnymi zmianami przytoczone

wyżej wzory /15/, /15a/ oraz /16/ i /16a/.

59. Znajdźmy teraz wartość parcia w kierunku osi Z . Potraktowanie odpowiednich wielkości będzie cokolwiek odmienne niż to było dla jakiegokolwiek kierunku $p o z i o m e g o$.

W końcu art./56/ otrzymaliśmy, że w kierunku osi Z działa składowa elementarnego parcia

$$dP_z = (p_a + \gamma z) dF_z$$

Zbierzmy wszystkie parcia w tym samym kierunku, otrzymamy parcie wzdłuż osi Z :

$$P_z = \int_F (p_a + \gamma z) dF_z = \int_F p_a dF_z + \gamma \int_F z dF_z$$

albo, inaczej /rys.25/:

$$P_z = p_a \cdot F_z + \gamma \int_F z dF_z$$

Co oznacza ostatnia całka $\int_F z dF_z$? Dostrzeżemy to, jeśli zwrócimy uwagę na znaczenie $z dF_z$. Wystawmy sobie w tym celu prostą równoległą do osi Z , która, posuwając się po obrysie elementu dF , pozostaje stale do Z równoległą; prosta ta, posuwając się, utworzy powierzchnię cylindryczną, która na płaszczyźnie poziomej xOy wytnie elementarne pole dF_z /rys.25/. W ten sposób otrzymamy elementarny walec o średniej wysokości Z i o przekroju $p o p r z e - c z n y m dF_z$; objętość takiego walca jest $z dF_z$.

Wówczas $\int_F z dF_z$ przedstawi sumę objętości elementarnych walców, takich, jak powyższy, albo wprost daje nam objętość bryły, która opiera się na zadanej powierzchni F , jak na podstawie, z boków otoczona jest powierzchnią cylindryczną, u góry kończy się na swobodnej powierzchni cieczy.

Jeżeli tak opisaną objętość bryły oznaczmy przez V_F , wtedy $\int_F z dF_z = V_F$ i ostatnie równanie przybierze postać:

$$p_z = p_a F_z + \gamma \cdot V_F \quad /20/$$

Z równania tego wypływa twierdzenie: rzut wypadkowego parcia na pionową oś Z na daną powierzchnię F równa się ciśnieniu zewnętrznemu na rzut F_z powierzchni F na płaszczyznę poziomą xOy , zwiększonemu o ciężar cieczy w objętości bryły cylindrycznej, opierającej się, jak na podstawie, na zadanej powierzchni F i sięgającej do swobodnej

powierzchni cieczy.

Jeżeli od dołu na zadaną powierzchnię działa ciśnienie zewnętrzne ρ_0 , wówczas rzut wypadkowego parcia w kierunku osi Z będzie:

$$\rho_z = (\rho_a - \rho_0) F_z + \gamma \cdot V_F \quad /20a/$$

W przypadku, kiedy $\rho_a = \rho_0$, wówczas:

$$\rho_z = \gamma \cdot V_F \quad /20b/$$

60. Należy jeszcze bliżej określić, gdzie się znajdzie prosta działania znalezionego rzutu na oś Z wypadkowego parcia. W przypadku najprostszym, kiedy ρ_z można obliczyć według wzoru /20b/ /w razie $\rho_a = \rho_0$ / widzimy, że parcie wypadkowe ρ_z składa się z parć elementarnych, z których każde jest, jak to wyżej otrzymaliśmy, proporcjonalne do objętości odpowiedniego elementarnego walca.

Zatem wypadkowe parcie powinno przejść przez środek ciężkości bryły, której objętość oznaczyliśmy przez V_F .

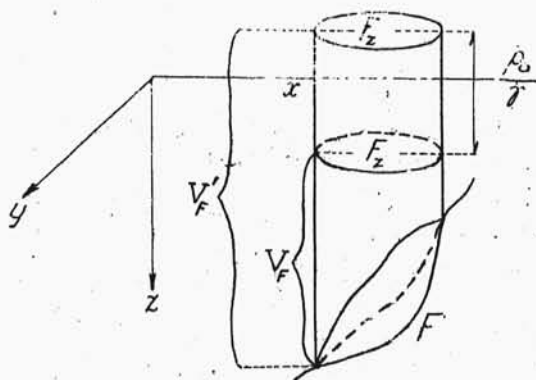
W przypadku, kiedy ρ_z wyznaczamy z wzoru /20/ lub /20a/, należy wypadkową ρ_z traktować jako powstałą z dwóch sił: $\rho_a \cdot F_z$ /lub $(\rho_a - \rho_0) F_z$ / oraz z siły $\gamma \cdot V_F$. Pierwsza siła przechodzi przez środek cięż-

kości pola F_z , druga - przechodzi, jak wyżej powiedzieliśmy, przez środek ciężkości bryły γV_F , a prosta działania wspólnej wypadkowej P_z określi się na zasadzie, znanej w mechanice.

61. Wzór /20/ możemy przedstawić w takiej postaci:

$$P_z = \gamma \cdot F_z \cdot \frac{\rho_a}{\gamma} + \gamma V_F, \quad \text{albo:} \quad P_z = \gamma \left[F_z \frac{\rho_a}{\gamma} + V_F \right],$$

skąd wyczytamy, że rzut wypadkowego parcia w kierunku osi Z równy jest ciężarowi dwóch brył /rys.27/:

rys.27.

z nich jedna jest to walec, opierający się, jak na podstawie, na polu F_z i o wysokość $\frac{\rho_a}{\gamma}$; druga bryła o objętości V_F jest już z poprzedniego znana. Dwie

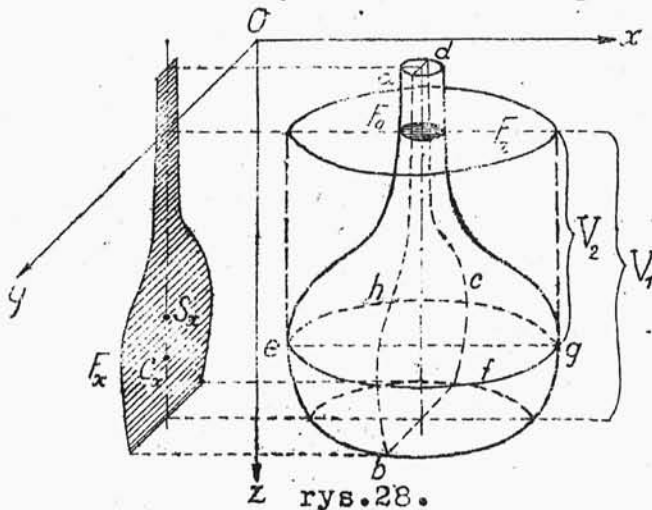
te bryły razem stanowią jedną V_F' , przypominającą bryłę o objętości V_F , lecz wydłużoną o wysokość $\frac{\rho_a}{\gamma}$. Stąd też wnioskujemy, że wypadkowa parcia pionowego przejdzie przez środek ciężkości bryły V_F' , gdzie

$$V'_F = F_z \cdot \frac{p_a}{\gamma} + V_F$$

Takie same uwagi możemy zastosować i do wzoru /20a/.

62. PRZYKŁAD VII.

Niech będzie jakiekolwiek naczynie napełnione cieczą do pewnej wysokości /rys.28/. Znaleźć parcie cieczy na ścianki naczynia w kierunku p o z i o m y m.

Obierzmy dowolnie osi x, y tak jednak, aby płaszczyzna xOy znalazła się na swobodnej powierzchni cieczy. Jakie będzie parcie cieczy na naczynie w kierunku osi x ? Aby na to odpowiedzieć, weźmy prostą równoległą do osi x i prowadźmy ją tak, aby stale dotykała powierzchni naczynia, nie przestając być do osi x równoległą . Otrzymamy na powierzchni naczynia krzy-

wą $abcd$, która podzieli powierzchnię naczynia na dwie części, prawą i lewą; jednocześnie owa prosta na płaszczyźnie yOz narysuje rzut tej krzywej. Każda z powierzchni naczynia, czy prawa, czy lewa mają ten sam rzut F_x na płaszczyźnie yOz . Parcie na prawą część P_{x1} określimy zgodnie z wzorem /17/, /18/ lub /19/; weźmy dla przykładu wzór /17/:

$$P_{x1} = p_a \cdot F_x + \gamma \cdot F_x \cdot z_{sx} .$$

Parcie to skierowane jest na prawo - w stronę dodatnich x . Parcie na lewą część powierzchni naczynia P_{x2} znajdziemy z tegoż wzoru /17/:

$$P_{x2} = -(p_a \cdot F_x + \gamma \cdot F_x \cdot z_{sx}) ;$$

znak tego parcia ujemny.

Widzimy więc, że P_{x1} i P_{x2} mają jednakowe wartości i znaki różne. Należy jeszcze przekonać się, gdzie są proste działania tych sił. Znajdziemy to z wzoru /15/. Zauważymy, że punkt C_x jest wspólny dla obydwóch sił P_{x1} i P_{x2} . Stąd wnioskujemy, że obie siły, działając na naczynie, wzajemnie się znoszą; żadnego więc zewnętrznego działania w kierunku poziomym na naczynie z powodu parcia cieczy nie otrzymamy. Tylko materiał ścianki naczynia będzie rozciągany. Taki sam wynik otrzyma-

my, jeśli obierzemy oś Y lub jakąkolwiek oś W byleby tylko ta oś była w płaszczyźnie poziomej.

63. PRZYKŁAD VIII. Poprzednie naczynie /rys.28/, wewnątrz próżne, opuścimy do cieczy, zanurzając je do głębokości tej samej, co pierwszej. Znaleźć, jakie tym razem będzie działanie cieczy na naczynie. Postępując, jak w przykładzie VII, dzielimy powierzchnię naczynia na dwie części - prawą i lewą. Znajdujemy parcie na każdą z tych części powierzchni w kierunku poziomym. Otrzymamy parcie zupełnie takie samo, jak poprzednio, z tą tylko różnicą, że parcie na prawą część powierzchni będzie skierowane w stronę ujemnych x -ów, na lewą zaś część - w stronę dodatnich x -ów. W rezultacie obydwa parcia się zniosą, czyli, że ciecz nie wywrze żadnego działania na naczynie w kierunku poziomym; jedynie materiał ścianek naczynia będzie tym razem ścisany.

64. PRZYKŁAD IX. Weźmy to samo naczynie /rys.28/ i znajdziemy działanie cieczy, napęlniającej naczynie, w kierunku $p i o n o w y m$.

Obierzmy tym razem prostą równoległą do osi Z i

prowadźmy ją stycznie do powierzchni naczynia, lecz wciąż równolegle do osi Z .

Na powierzchni otrzymamy krzywą zamkniętą $efgh$, która podzieli ściankę naczynia na części górną i dolną. Jednocześnie wspomniana prosta wytnie na płaszczyźnie xOy - pole F_z .

Znajdźmy parcie cieczy na dolną część $-P_{z1}$. Zgodnie z wzorem /20/, /20a/ lub /20b/ - skorzystajmy tu dla przykładu z wzoru /20/ - otrzymamy:

$$P_{z1} = \rho_a \cdot F_z + \gamma V_1$$

gdzie przez V_1 oznaczmy objętość cieczy, zawartej w bryle cylindrycznej, opierającej się o dolną część powierzchni naczynia i sięgającej do swobodnej powierzchni. Parcie to zwrócone jest pionowo w dół. Znajdźmy teraz parcie cieczy na górną część ścianki $-P_{z2}$.

Na podstawie wzoru /20/, napiszemy:

$$P_{z2} = -[\rho_a(F_z - F_o) + \gamma V_2], \text{ gdzie } (F_z - F_o)$$

jest rzutem górnej części ścianki naczynia na płaszczyznę xOy / F_o jest pole przekroju otworu naczynia na poziomie swobodnej powierzchni/, zaś V_2 jest objętością bryły, utworzonej przez górną część ścianki naczynia /wnętrze bryły/ i przez powierzchnię cylin-

dryczną między krzywą $efgh$ i swobodną powierzchnią. Parcie P_{z2} jest zwrócone pionowo w górę, a więc jest ujemne.

$$\begin{aligned}\text{Wypadkowe parcie: } P_z &= P_{z1} + P_{z2} = \\ &= \rho_a \cdot F_z + \gamma \cdot V_1 - \rho_a (F_z - F_o) - \gamma \cdot V_2 = \rho_a \cdot F_o + \gamma (V_1 - V_2).\end{aligned}$$

Z rysunku dostrzegamy, że $V_1 - V_2$ jest to objętość cieczy, zawartej w naczyniu; niech to będzie $=V$, zatem mamy ostatecznie:

$$P_z = \rho_a \cdot F_o + \gamma \cdot V.$$

Widzimy zatem, że parcie cieczy na naczynie w kierunku pionowym jest równe ciężarowi cieczy, zawartej w naczyniu, zwiększonemu o ciśnienie zewnętrzne na swobodną powierzchnię cieczy.

Taki wynik otrzymaliśmy, przyjmując, że mamy tylko ciśnienie ρ_a na swobodną powierzchnię; czyli przez to przyjęliśmy, że na ściankę naczynia od zewnątrz nie ma żadnego ciśnienia.

Jeżeli na zewnątrz naczynia zewsząd będzie ciśnienie ρ_a , wtedy, stosując równanie /20b/, znajdziemy

$$\begin{aligned}P_{z1} &= \gamma \cdot V_1 \\ P_{z2} &= -\gamma \cdot V_2\end{aligned}$$

a stąd

$$P_z = P_{z1} + P_{z2} = \gamma(V_1 - V_2) = \gamma \cdot V;$$

czyli, że parcie cieczy na naczynie w kierunku pionowym wyraża się tylko ciężarem cieczy, zawartej w naczyniu. - Prosta dzia-
łania tego parcia, oczywiście, przejdzie przez środek ciężkości bryły, której objętość oznaczyliśmy przez V .

65. PARCIE CIECZY NA POWIERZCHNIĘ KRZYWĄ

W DOWOLNYM KIERUNKU.

Mamy powierzchnię krzywą o polu F ; dany jest kierunek u , równoległy do płaszczyzny xOz , który tworzy z osią x kąt α /rys.29/; należy znaleźć parcie cieczy na tę powierzchnię F w z a d a n y m kierunku u .

Na powierzchni F obieramy elementarne pole dF , znajdujące się na głębokości Z pod swobodną powierzchnią. Niech w tym miejscu będzie ciśnienie p . Elementarne parcie cieczy na element dF jest $dP = p \cdot dF$. Rzut tego parcia na kierunek u oznaczmy przez dP_u ; wartość jego znajdziemy: $dP_u = p \cdot dF \cdot \cos(p, u)$,